

عملکرد توپخانه و موشک‌های نیروی زمینی سپاه؛ (عملیات کربلای ۵)

سردار سرتیپ پاسدار

یعقوب زهدی*

	<p>عملیات کربلای ۵ بی‌گمان اوج رویارویی رزمندگان اسلام و ارتش عراق بود. شدت درگیری، حجم آتش، دامنه تلفات و خسارات دو طرف با هیچ یک از دوره‌های پیش از آن قابل مقایسه نبود. ارتش عراق با توجه به پیش‌بینی‌ای که در خصوص انجام عملیات از سوی ایران در این منطقه داشت، با استفاده از انواع موانع طبیعی و غیرطبیعی، تلاش کرده بود منطقه را برای انجام عملیات نامساعد کند. در این عملیات آتش توپخانه از ارزش و اهمیت ویژه‌ای برخوردار بود از این رو دست‌اندرکاران عملیات تلاش کردند خط آتش کاملی را برای این عملیات تدارک ببینند. مقاله حاضر در واقع، گزارشی تحلیلی از عملکرد توپخانه در عملیات کربلای ۵ و تمهیداتی است که برای افزایش کارایی واحدهای توپخانه سپاه اندیشیده شده است که در این راستا شرح وظایف هر کدام از واحدهای توپخانه و نیز آمار ادوات و مهمات آنها توضیح داده شده است.</p>				
	<p>واژه‌های کلیدی: عملیات کربلای ۵، شلمچه، طرح آتش، توپخانه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، کمبود مهمات.</p>				

مقدمه

می‌رفت و همین واقعیت باعث افزایش فشارهای محیط بین‌المللی و در رأس آنها امریکا علیه ایران گردید و رژیم صدام نیز با اجرای استراتژی دفاع متحرک و بمباران و موشک‌باران شهرها نتوانست از این مخمصه و تنگنا رهایی یابد. در این میان مسئولین سیاسی نظامی جمهوری اسلامی ایران بر این باور بودند که وارد نمودن یک ضربه کاری و مؤثر بردشمن می‌تواند او را وادار به پذیرش شرایط جمهوری اسلامی ایران نماید.

سال ۱۳۶۵ یکی از نقاط عطف و مهمترین فرازهای هشت سال دفاع مقدس بود، قراردادن شبه جزیره فاو در دست رزمندگان جمهوری اسلامی ایران، موجب قطع کامل ارتباط عراق با آب‌های آزاد گردیده بود. به خصوص اینکه ارتش بعثی عراق با ۷۵ روز پاتک و پس از گذشت یک سال موفق به بازپس‌گیری فاو نشده بود و این نشان بارزی از برتری نظامی جمهوری اسلامی ایران به شمار

* معاون نیروی انسانی ستاد کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

شهر بصره با یک میلیون نفر جمعیت به عنوان دومین شهر بزرگ و قطب بزرگ نفتی و صنعتی عراق در صورتیکه در معرض تهدید جدی قرار می گرفت می توانست منظور فوق را برآورده نماید. با توجه به حضور نیروهای ایران در شبه جزیره فاو، عبور دیگری در منطقه ابوالخصیب از اروند رود و الحاق با جبهه فاو، نیروهای اسلام را در موقعیت برتر و مسلط بر دروازه های بصره قرار می داد. عملیات کربلای ۴ با این هدف، طراحی

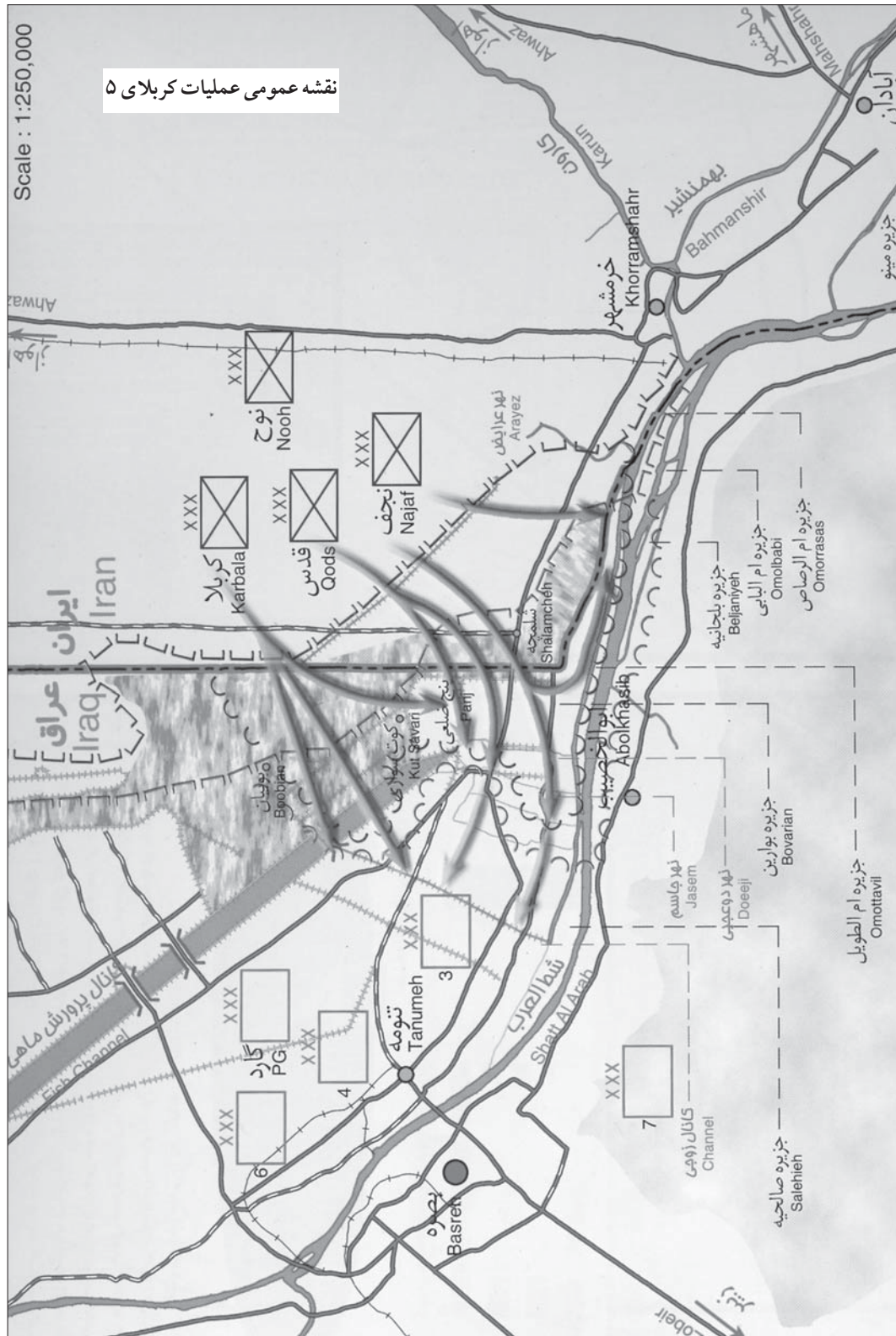
و به مورد اجرا گذاشته شد لکن به دلیل از بین رفتن غافلگیری و به ویژه آشنایی دشمن با تاکتیک عبور از رودخانه نیروهای خودی و آمادگی برای دفع آن، با عدم موفقیت مواجه و ظرف ۲ ساعت از شروع آن لغو و به یگان ها دستور عقب نشینی داده شد.

بلافاصله پس از این ناکامی، فرماندهان سپاه تشکیل جلسه دادند تا برای انجام عملیات تصمیم گیری نمایند و پس از بحث و تبادل نظر نسبتاً طولانی به دلایلی تصمیم به انجام عملیات در منطقه شلمچه گرفته شد. لذا به کلیه یگان ها از ۶۵/۱۰/۸ یک هفته فرصت داده شد تا در ۶۵/۱۰/۱۵ آماده اجرای عملیات باشند، بالاخره در ۶۵/۱۰/۱۸ عملیات کربلای ۵ با مسئولیت قرارگاه خاتم (سپاه) آغاز گردید.

تشریح منطقه عملیات کربلای ۵

منطقه عملیاتی کربلای ۵ در شمالغربی خرمشهر واقع شده است که در حفاصل بین اروندرود (جنوب) و پاسگاه زید (شمال) قرار گرفته است. شلمچه نقطه مرزی ایران و عراق است که جاده ارتباطی خرمشهر به بصره از آن عبور می کند. دشمن بعثی در شروع جنگ برای تصرف خرمشهر و جزیره آبادان از همین منطقه با لشکر ۳ زرهی و لشکر ۱۱ پیاده و تیپ ۳۳ نیروی

مخصوص وارد شد و در طول جنگ نیز در چند نوبت این منطقه صحنه نبرد بین ایران و عراق بوده است. از جمله در عملیات بیت المقدس (اردیبهشت ماه سال ۶۱) و عملیات رمضان (تیرماه سال ۶۱) و خیبر (اسفندماه ۶۲ توسط ارتش) که در هیچ کدام از آنها توأم با موفقیت و پیشروی برای نیروهای ایرانی و عبور از دژ مستحکم شلمچه و موانع و کانال ها و میادین مین متعدد آن نبود. زمین منطقه عملیات از جنوب اروند رود و جزایر موجود در آن از غرب و شمال به آب گرفتگی های مصنوعی که از طرف عراق ایجاد شده بود و همچنین کانال پرورش ماهی که در اصل بعنوان خط دفاعی مستحکمی برای بصره محسوب می شد محدود می گردید زمین منطقه به طور کلی به جز عوارض مصنوعی مانند جاده ها، سیل بند و خاکریزها عاری از هرگونه برجستگی می باشد. جنوب منطقه عملیاتی تقریباً پوشیده از نخلستان می باشد. از جمله عوارض دیگر منطقه، تعدادی مناطق مسکونی و تعدادی نهر می باشد که برخی از آنها از جمله نهر جاسم و نهر الدعیجی به عنوان موانع بزرگی محسوب می گردند. در این منطقه، تعدادی جاده از جمله ۴ جاده آسفالتی وجود دارد که مهمترین آنها جاده شلمچه-بصره می باشد. این جاده شرقی-غربی و از طرف شلمچه به طرف بصره می باشد.

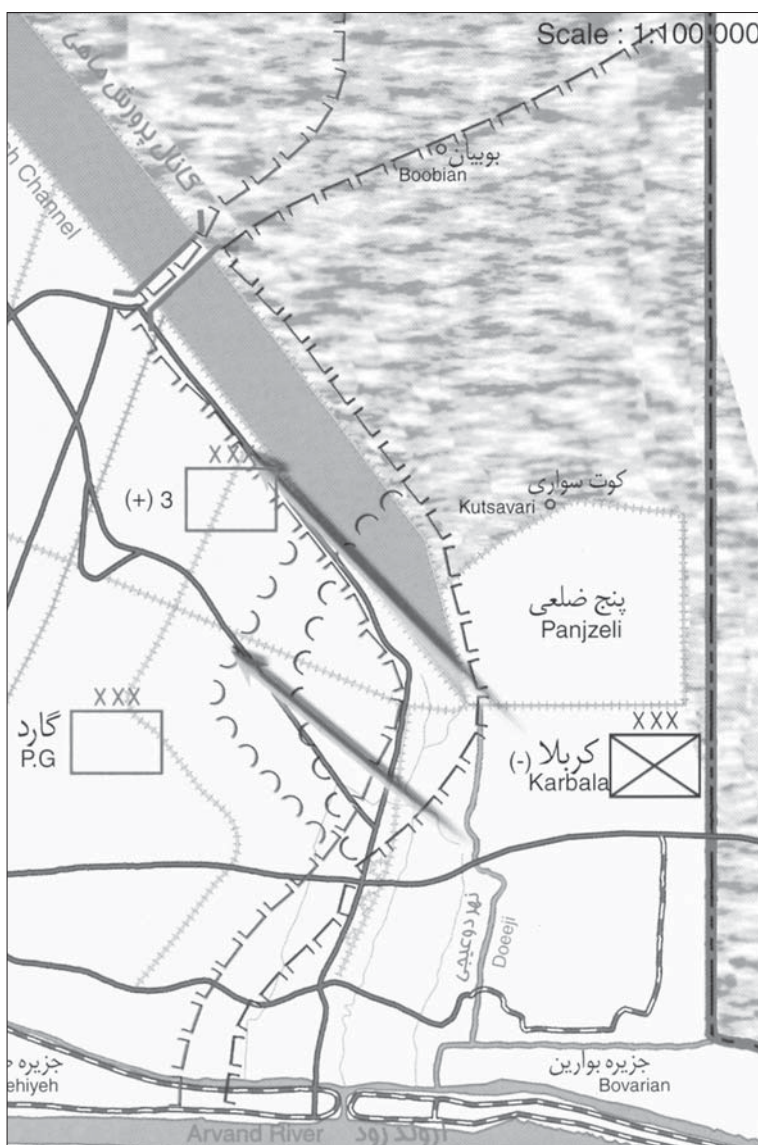
گردد که نشانگر میدان نبرد است، سه ربع آن در اختیار دشمن و فقط یک ربع آن در اختیار نیروهای خودی بود. این بدان معنی است که دشمن می توانست توپخانه و مقدمات پشتیبانی آتش خود را در ۲۷۰ درجه دور نیروهای ما آرایش دهد و همین امر نیز در طول عملیات اتفاق افتاد و نیروهای خودی مستقر در پشت نهر الدعیجی گلوله هایی را از منطقه ابوالخصیب که تقریباً پشت سرشان بود دریافت می کردند و همچنین توپخانه های دشمن از منطقه زید بر روی عقبه خودی اجرای آتش می کرد.

بعد از عملیات رمضان، دشمن سعی کرد علاوه بر وجود موانع طبیعی موجود در منطقه، موانع مصنوعی زیادی را بر سر راه رزمندگان اسلام ایجاد نماید. از جمله این موانع، ایجاد آب گرفتگی های مصنوعی، مواضع مثلثی، مواضع هلالی شکل، کانال های آب و دژها و استحکامات بسیار قوی، میادین مین متعدد و لایه های سیم خاردار بود.

تحلیل منطقه از نظر کاربرد توپخانه

باتوجه به حساسیت این منطقه که دروازه ورودی بصره محسوب می شد، پیش بینی می شد که ارتش عراق با حداکثر توان خود به مقابله با نیروهای ایران برخیزد و تجارب قبلی نیز نشان می داد که دشمن از آتش خود به صورت وسیع و گسترده استفاده خواهد نمود. از طرف دیگر عبور از موانع و میادین مین نیاز به پشتیبانی آتش پر حجم از نیروهای خودی داشت. مجموع بررسی ها نشانگر نقش مهم و مؤثر آتش در عملیات کربلای ۵ و استفاده وسیع از آن توسط دوطرف بود لکن وضعیت زمین به دلایل زیر محدودیت هایی را برای جبهه خودی ایجاد می نمود که بایستی با تدبیر و چاره جویی به حل آن می پرداختیم:

- اولاً؛ زمین در اختیار نیروهای خودی در مقایسه با دشمن بسیار محدود بود به طوری که اگر با مرکزیت نقطه مرزی شلمچه دایره ای رسم

یگان های توپخانه سپاه، شرکت کننده در عملیات:

۱) توپخانه ۱۵ خرداد		
نام واحد	نوع ادوات	تعداد
گردان جوادالائمه(ع)	م.م ۱۳۰	۹ عراده
گردان امیرالمؤمنین(ع)	م.م ۱۳۰	۱۰ عراده
گردان امام حسین(ع)	م.م ۱۳۰	۱۱ عراده
گردان امام رضا(ع)	م.م ۱۲۲ کاتیوشا	۶ عراده
آتشبار یکم، گردان ۱۵ شعبان	م.م ۱۵۵	۳ عراده
آتشبار دوم، گردان ۱۵ شعبان	م.م ۱۷۰	۳ عراده
۲) توپخانه ۶۱ محرم		
نام واحد	نوع ادوات	تعداد
گردان توپخانه فجر	م.م ۱۳۰	
گردان ساجدین توپخانه	م.م ۱۲۲ کاتیوشا	
آتشبار دوم، گردان توپخانه رمضان	م.م ۱۳۰	
آتشبار دوم، گردان توپخانه رمضان	م.م ۱۵۵	
۳) توپخانه ۶۳ خاتم الانبیاء(ص)		
نام واحد	نوع ادوات	تعداد
گردان توپخانه مقداد	م.م ۱۳۰	۹ عراده
گردان توپخانه بعثت	م.م ۱۲۲ کاتیوشا	۶ عراده
گردان توپخانه یاسر	م.م ۱۳۰	۹ عراده
آتشبار یکم گردان توپخانه حمزه	م.م ۱۵۲	۳ عراده
آتشبار دوم گردان توپخانه حمزه	م.م ۱۷۰	۳ عراده
آتشبار یکم گردان؟	م.م ۱۲۲ کاتیوشا	۳ عراده
۴) توپخانه لشکر ۵ نصر		
نام واحد	نوع ادوات	تعداد
آتشبار یکم، گردان توپخانه	م.م ۱۰۵	۲ عراده
آتشبار دوم، گردان توپخانه	م.م ۱۲۲	۴ عراده
آتشبار سوم، گردان توپخانه	م.م ۱۵۲	۴ عراده
آتشبار چهارم، گردان توپخانه	م.م ۱۳۰	۴ عراده

توپخانه خودی باید سه مأموریت مهم را انجام می داد:

- ۱- خاموش کردن و خنثی کردن توپخانه دشمن که در ۲۷۰ درجه دور منطقه گسترش داشتند؛
- ۲- پشتیبانی از نیروهای در خط مستقر در ۵ ضلعی و نهر جاسم و الدعیجی؛ و
- ۳- اجرای آتش روی عقبه دشمن و انهدام و جلوگیری از حرکت یگان های تقویت و احتیاط دشمن به خط مقدم.

- ثانیاً؛ نکته مهم دیگری که محدودیت زمین را برای کاربرد توپخانه بیشتر می کرد آب گرفتگی زمین در فصل زمستان بود. برای استقرار توپخانه در چنین زمینی بایستی حتماً زیرسازی محکم و شن ریزی انجام گیرد که اصطلاحاً پدسازی گفته می شود. که این امر نیاز به حجم عظیم فعالیت مهندسی دارد و در نتیجه موجب آگاهی دشمن از آماده نمودن زمین برای عملیات می گردید.

از سوی دیگر فشردگی زیاد یگان های مانوری در منطقه عملیات و مقرهای متعدد مربوط به آنها از قبیل زرهی، مهندسی، آماد، بنه ها و عقبه ها و مناطق تجمع گردان ها و... محدودیت مضاعفی را برای مواضع توپخانه ایجاد می نمود.

در مجموع ملاحظات زیر در کاربرد توپخانه جمع بندی گردید:

- ۱- محدودیت زمین برای استقرار توپخانه؛
- ۲- وضعیت نامناسب زمین باتوجه به آب گرفتگی در فصل زمستان؛
- ۳- آسیب پذیری در برابر تک های هوایی و شیمیایی دشمن؛
- ۴- لزوم باقی ماندن بخشی از توان توپخانه در منطقه پدافندی و الفجر ۸(فاو)؛
- ۵- خارج شدن ۵ گردان از یگان های توپخانه ارتش از کنترل سپاه به دستور قرارگاه خاتم؛
- ۶- نیاز به حجم انبوه پشتیبانی آتش توپخانه در عملیات به طوریکه برخی فرماندهان اعتقاد داشتند که در این عملیات جنگ، جنگ آتش است و توپخانه نقش تعیین کننده ای دارد؛
- ۷- محدود بودن منطقه آتش؛ و
- ۸- نیاز به مهمات زیاد و مشکل تأمین و ترابری آن.

۱۱) توپخانه لشکر ۲۷ محمدرسول... (ص)		
تعداد	نوع ادوات	نام واحد
۴	م.م ۱۰۵	آتشبار یکم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۵۵	آتشبار دوم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۳۰	آتشبار سوم، گردان توپخانه
۱۲) توپخانه لشکر ۳۱ عاشورا		
تعداد	نوع ادوات	نام واحد
۴	م.م ۱۰۵	آتشبار یکم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۲۲	آتشبار دوم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۳۰	آتشبار سوم، گردان توپخانه
۱۳) توپخانه لشکر ۴۱ ثار... (ع)		
تعداد	نوع ادوات	نام واحد
۴	م.م ۱۰۵	آتشبار یکم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۲۲	آتشبار دوم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۳۰	آتشبار سوم، گردان توپخانه
۱۴) توپخانه لشکر ۳۲ انصارالحسین (ع)		
تعداد	نوع ادوات	نام واحد
۶	م.م ۱۰۵	آتشبار یکم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۲۲	آتشبار دوم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۳۰	آتشبار سوم، گردان توپخانه
۱۵) توپخانه لشکر ۱۰ سیدالشهداء (ع)		
تعداد	نوع ادوات	نام واحد
۴	م.م ۱۲۲	آتشبار یکم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۳۰	آتشبار دوم، گردان توپخانه
۱۶) توپخانه لشکر ۱۰۵ قدس (۱۶ قدس)		
تعداد	نوع ادوات	نام واحد
۳	م.م ۱۰۵	آتشبار یکم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۲۲	آتشبار دوم، گردان توپخانه

۵) توپخانه لشکر ۷ ولی عصر (عج)		
تعداد	نوع ادوات	نام واحد
۴	م.م ۱۲۲	آتشبار یکم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۳۰	آتشبار دوم، گردان توپخانه
۶) توپخانه لشکر ۸ نجف اشرف		
تعداد	نوع ادوات	نام واحد
۳	م.م ۱۰۵	آتشبار یکم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۲۲	آتشبار دوم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۳۰	آتشبار سوم، گردان توپخانه
۷) توپخانه لشکر ۱۴ امام حسین (ع)		
تعداد	نوع ادوات	نام واحد
۴	م.م ۱۰۵	آتشبار یکم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۲۲	آتشبار دوم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۳۰	آتشبار سوم، گردان توپخانه
۸) توپخانه لشکر ۱۷ علی ابن ابیطالب (ع)		
تعداد	نوع ادوات	نام واحد
۴	م.م ۱۲۲	آتشبار یکم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۳۰	آتشبار دوم، گردان توپخانه
۹) توپخانه لشکر ۱۹ فجر		
تعداد	نوع ادوات	نام واحد
۴	م.م ۱۰۵	آتشبار یکم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۲۲	آتشبار دوم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۳۰	آتشبار سوم، گردان توپخانه
۱۰) توپخانه لشکر ۲۵ کربلا		
تعداد	نوع ادوات	نام واحد
۴	م.م ۱۲۲	آتشبار یکم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۵۲	آتشبار دوم، گردان توپخانه
۴	م.م ۱۳۰	آتشبار سوم، گردان توپخانه

آتشبار یکم، گردان ۳۹۲ توپخانه	۲۰۳ م.م	۳ عراده
آتشبار یکم، گردان ۳۹۷ توپخانه	۲۰۳ م.م	۳ عراده
۲) توپخانه ۲۲		
نام واحد	نوع ادوات	تعداد
گردان ۳۳۰ توپخانه	م.م ۱۵۵ خودکشی	۱۰ عراده
گردان ۳۳۳ توپخانه	م.م ۱۳۰	۱۰ عراده
گردان ۳۲ توپخانه	م.م ۱۳۰	۱۰ عراده
۳) توپخانه ۳۳		
نام واحد	نوع ادوات	تعداد
گردان ۳۳۶ توپخانه	م.م ۱۳۰	۸ عراده
۴) توپخانه لشکر ۷۷		
نام واحد	نوع ادوات	تعداد
گردان ۳۴۳ توپخانه	م.م ۱۳۰	۷ عراده
۵) توپخانه لشکر ۸۱		
نام واحد	نوع ادوات	تعداد
گردان ۳۲۰ توپخانه	م.م ۱۵۵	۸ عراده
گردان ۳۴۰ توپخانه	م.م ۱۵۵	۱۰ عراده

* جمع ادوات ۱۷۸ عراده.

اقدامات توپخانه برای آمادگی عملیاتی

۱) برآورد توپخانه

جنگ در منطقه شلمچه مستلزم آتش پشتیبانی قوی و پر حجم بود و پیش بینی می شد که شدیدترین جنگ آتش بین دشمن و خودی در تمام طول جنگ خواهد بود. لذا بایستی حداکثر توان پشتیبانی آتش در این منطقه بسیج می شد. ضمن اینکه به دلیل حساسیت منطقه فاو بایستی بخشی از یگان های توپخانه در آن منطقه باقی می ماند. تدبیری که منطقی به نظر می رسید این بود که بخش باقیمانده توپخانه در منطقه فاو از یگان های توپخانه مامور ارتش باشد. علاوه بر این، محدودیت زمین و موضع مناسب برای توپخانه و همچنین محدودیت مهمات از دلایل دیگری بود که در برآورد توپخانه مؤثر بود.

۱۷) توپخانه لشکر ۱۵۵ ویژه شهداء		
نام واحد	نوع ادوات	تعداد
آتشبار یکم، گردان توپخانه	م.م ۱۰۵	۴ عراده
۱۸) توپخانه تیپ ۲۱ امام رضا (ع)		
نام واحد	نوع ادوات	تعداد
آتشبار یکم، گردان توپخانه	م.م ۱۲۲	۳ عراده
آتشبار دوم، گردان توپخانه	م.م ۱۳۰	۴ عراده
۱۹) توپخانه تیپ ۴۴ قمر بنی هاشم (ع)		
نام واحد	نوع ادوات	تعداد
آتشبار یکم، گردان توپخانه	م.م ۱۲۲	۳ عراده
آتشبار دوم، گردان توپخانه	م.م ۱۳۰	۴ عراده
۲۰) توپخانه تیپ ۳۳ المهدی (عج)		
نام واحد	نوع ادوات	تعداد
آتشبار یکم، گردان توپخانه	م.م ۱۲۲	۴ عراده
آتشبار دوم، گردان توپخانه	م.م ۱۳۰	۴ عراده
۲۱) توپخانه تیپ ۴۸ فتح		
نام واحد	نوع ادوات	تعداد
آتشبار یکم، گردان توپخانه	م.م ۱۲۲	۴ عراده
۲۲) توپخانه تیپ ۵۷ حضرت ابو الفضل (ع)		
نام واحد	نوع ادوات	تعداد
آتشبار یکم، گردان توپخانه	م.م ۱۲۲	۴ عراده
۲۳) توپخانه تیپ ۱۲ قائم (عج)		
نام واحد	نوع ادوات	تعداد
آتشبار یکم، گردان توپخانه	م.م ۱۲۲	۴ عراده

* جمع ادوات بیش از ۲۵۱ عراده.

یگان های توپخانه ارتش، شرکت کننده در عملیات:

۱) توپخانه لشکر ۱۶ قزوین		
نام واحد	نوع ادوات	تعداد
گردان ۳۹۶ توپخانه	م.م ۱۵۵ خودکشی	۹ عراده

جدول روز آماد مهمات				
ردیف	نوع یگان توپخانه	تعداد یگان	تعداد قبضه	روز آماد تقریبی براساس ۲۰ روز آفند
۱	هویتزر ۱۰۵م.م			۵۰ تیر
۲	هویتزر ۱۲۲م.م D30			۳۵ تیر
۳	توپ ۱۳۰م.م			۴۰ تیر
۴	توپ هویتزر ۱۵۲م.م			۸۰ تیر
۵	توپ هویتزر ۱۵۵م.م N45			۸ تیر
۶	هویتزر ۱۵۵م.م			۱۰۰ تیر
۷	موشک انداز ۱۲۲م.م کاتیوشا			۱۰ موشک
۸	هویتزر ۲۰۳م.م			۲۰ تیر

توضیح اینکه جدول روز آماد فوق بر مبنای مهمات موجود و قابل واگذاری پشتیبانی سپاه تنظیم گردیده و مقرر شد که مهمات تولیدی یا خریداری شده که در طول عملیات حاصل می گردد مستقیماً از مبادی تولید و بنادر به منطقه عملیاتی حمل و در اختیار یگان های آتش قرار گیرد. به همین دلیل مهمات مصرفی عملیات به مراتب بیشتر از روز آماد جدول مصوب بود. تدبیر مهمی که در امر پشتیبانی اتخاذ گردید تحویل مهمات در موضع تیر گردان های توپخانه توسط مرکز پشتیبانی جنوب بود. که راندمان عملیاتی یگان های توپخانه را فوق العاده افزایش می داد.

آماده سازی مواضع توپخانه

به طوری که گفته شد منطقه عمومی شلمچه در فصل زمستان مواجه با آب گرفتگی می باشد و برای استقرار توپخانه نیاز به زیر سازی و شن ریزی (پد سازی) دارد. برای تهیه مواضع توپخانه از سه راه کار استفاده شد: (۱) احداث جاده های پهن با ارتفاع مناسب و شن ریزی آنها که به موازات خطوط تماس (در عرض منطقه نبرد) و با فاصله مناسب (۵ الی ۱۰ کیلومتر) انجام شد و

از نقطه نظر فرصت زمانی نیز قادر به انتقال یگان از مناطق دور دست جبهه نبودیم. مجموعه شرایط فوق ایجاب می کرد که به یگان های آتش موجود در عملیات کربلای ۱۴ اکتفا کنیم. البته ترمیم و تقویت یگان های توپخانه سپاه به وسیله جایگزینی قبضه های نو به جای ادوات فاقد کارایی و اضافه نمودن تعدادی قبضه توپ که تازه به دستمان رسیده بود در دستور کار قرار داشت. در مجموع با تلاش های صورت گرفته و استفاده از راه کارهای مذکور، چهل گردان توپخانه برای عملیات کربلای ۵ آماده گردید.

۲) برآورد مهمات توپخانه

روز آماد مهمات برای این عملیات، براساس تعداد یگان های موجود و مهمات موجود بر مبنای ۲۰ روز آفند به تصویب رسید. مهمات یگان های توپخانه ارتش که تحت امر سپاه قرار داشتند همانند عملیات کربلای ۴ توافق شده بود که به جز هویتزرهای ۱۵۵م.م و ۲۰۳م.م که خود ارتش تأمین خواهد نمود بقیه از طرف سپاه تأمین گردد. کمبود مهمات کاتیوشا به حدی بود که حتی یک گردان کاتیوشای ارتش که مأمور به سپاه بود اصلاً در عملیات شرکت داده نشد. البته مقدار مهمات مصرفی به خصوص در مورد کاتیوشا خیلی بیشتر از روز آماد تعیین شده بود و یگان ها عمدتاً این کمبودها را از طریق ذخیره های عملیاتی و یا مهمات اضافی دیگری که از تدارکات دریافت می کردند جبران می نمودند. میزان مصرف مهمات به حدی بود که زاغه اکثر یگان ها خالی شد. مسئله عمده دیگری که در رابطه با مهمات لازم به تذکر است نیاز به خرج ضعیف برای توپ های ۱۳۰م.م و هویتزرهای ۱۲۲م.م D30 بود چون یگان ها به علت جلو کشیدن توپ ها بر روی اکثر هدف های خود با خرج ضعیف تیراندازی می نمودند و با توجه به اینکه مهمات واگذاری براساس ۴۰٪ خرج ضعیف و ۶۰٪ خرج قوی در نظر گرفته شده بود، این کمبود به طور محسوسی مشاهده می شد. از جمله مشکلات دیگر در رابطه با مهمات عدم وجود گلوله های فسفر سفید، روشن کننده و دودانگیز بود به خصوص با توجه به مشکلاتی که برای دیده بانی و تنظیم تیر در این منطقه وجود داشت، کمبود گلوله فسفر سفید بسیار محسوس بود و تأثیرات زیادی در هدایت آتش های گذاشت.

دیدگاه‌های توپخانه

علاوه بر دیده بان‌هایی که در عملیات آفندی به همراه گردان‌های مانوری به جلو اعزام می‌شدند، دیدگاه‌های عمل کلی توپخانه در نقاط مرتفع مستقر می‌شدند تا با تسلط بر عمق منطقه دشمن به اهدافی مانند توپخانه دشمن و مقرها و قرارگاه‌ها و بنه‌ها و جاده‌های تدارکاتی، اجرای آتش نمایند و در مانور و جابجایی و پشتیبانی و هدایت نیروهای دشمن ایجاد اختلال نمایند. در منطقه خوزستان و شمال خرمشهر که سرزمینی صاف و هموار و فاقد عوارض طبیعی می‌باشد برای استقرار دیدگاه عمل کلی، تپه‌های دیده بانی و دکل احداث می‌گردد که البته این

تحويل مهمات در موضع تیر

گردان‌های توپخانه توسط

مرکز پشتیبانی جنوب،

تدبیر مهمی بود که راندمان

عملیاتی یگان‌های توپخانه

را فوق العاده افزایش داد

احداثات زمان‌بر می‌باشد. در ابتدای جنگ از دکل‌های فشار قوی انتقال برق استفاده می‌شد که بعضاً در منطقه عملیاتی موجود بود و پس از عقب راندن دشمن و رسیدن به مرزها چون در مناطق مرزی از این دکل‌ها وجود نداشت با هماهنگی شرکت برق تعداد محدود و انگشت شمار از آنها ایجاد شد که البته مراحل

هماهنگی و احداث آن چند ماه به طول می‌انجامید.

در سال ۱۳۶۲ حین عملیات خیبر، یک نوع دکل به نام (مرو) که توسط پیچ و مهره مخصوص سوار می‌شد توسط شهید مهندس سلیمی طراحی و ساخته شد. این نوع دکل حداکثر ظرف ۴۸ ساعت در نقاط مورد نظر برپا می‌شد و حتی در مناطقی که زیر آتش شدید دشمن بود مثل طلائی و جزایر مجنون موفق به احداث این دکل‌ها شدیم و با سفارش توپخانه سپاه دهها دستگاه از این دکل توسط شهید سلیمی و با پشتیبانی اداره صنایع خوزستان در طول خطوط مرزی طلائی تا کوشک و تا شلمچه به فاصله چند کیلومتری از همدیگر و حدود دو کیلومتری پشت خط مقدم ایجاد گردید.

خاکریزی بلندی (حداقل به ارتفاع ۳ متر) در سراسر جاده و در سمت دشمن ایجاد گردید که در مدت زمان چند ساعت با انجام عملیات خاکی محدودی قابل استقرار توپخانه بود. این تجربه از عملیات والفجر ۸ (۱۳۶۴) به دست آمده بود و دو رشته از این جاده‌ها برای عملیات کربلای ۴ بطول تقریبی ۳۰ کیلومتر احداث گردیده بود که قابل استفاده در عملیات کربلای ۵ بودند.

جاده‌های توپخانه دارای محاسنی به شرح زیر بودند:

(الف) در هنگام احداث، دشمن نمی‌دانست که متعلق به مواضع توپخانه می‌باشد و این از نظر حفاظت اطلاعات عملیات‌ها حائز اهمیت بود؛

(ب) به سهولت و در کوتاه‌ترین زمان قابلیت استقرار یگان‌های آتش را داشت؛

(ج) از نظر تاکتیکی و طرح ریزی آتش و تمرکز و انتقال آتش‌ها امکان بهتری را فراهم می‌نمود؛ و

(د) پشتیبانی و مهمات‌رسانی با سرعت و سهولت توأم بود.

البته مواضع خطی توپخانه روی جاده‌های موصوف عیبی هم داشت که آن هم آسیب‌پذیری در برابر حملات هوایی دشمن بود.

(۲) راهکار دوم استفاده از دژ (سیل بند) موجود در منطقه بود.

(۳) با توجه به اینکه منطقه شلمچه در طول دفاع مقدس بارها صحنه نبرد و درگیری میان دشمن متجاوز بعثی و رزمندگان اسلام بوده لذا عوارض مصنوعی و مواضع متعددی در این منطقه وجود داشت که با مقداری کار مهندسی و ترمیم قابل استفاده بودند.

در زمان کوتاه ۱۰ روزه‌ای که برای آمادگی در اختیار بود توپخانه سپاه با استفاده از سه راه کار فوق و بسیج حداکثر مقدمات مهندسی مواضع مورد نیاز قریب به ۴۰ گردان توپخانه فراهم نمود.

عامل مهم دیگری که به این آمادگی کمک نمود محدودیت دید دشمن به دلیل مه آلود و غبار آلود بودن منطقه ظرف این ۱۰ روز کار مهندسی وسیع بود که از امدادهای الهی تلقی می‌شد.

باریک بودن منطقه عمل لشکرها از یک سو ایجاب می کرد که از نظر پشتیبانی آتش، هماهنگی دقیقی اعمال شود تا نیروهای در حال پیشروی مورد اصابت آتش خودی قرار نگیرند، از سوی دیگر اشتراک منطقه آتش توپخانه های لشکرهای همجوار این امکان را فراهم کرده بود که مانند عملیات والفجر ۸ بتوانند به هنگام لزوم، از آتش یگان های همجوار بهره مند شوند.

به همین دلیل در سازماندهی توپخانه عملیات کربلای ۵ از تاکتیک عملیات والفجر ۸ که به طور تمرکزی بود استفاده گردید. بدین ترتیب که هر کدام از قرارگاه های سه گانه کربلا، قدس و نجف به دو قرارگاه فرعی تقسیم شد و در هر قرارگاه فرعی یک مرکز تطبیق آتش تشکیل شد که متشکل از توپخانه چند لشکر بود.

سازماندهی توپخانه به شکل فوق برای هر لشکر این امکان را فراهم می کرد تا مستقیماً از آتش پشتیبانی توپخانه چند لشکر استفاده کند و در صورت ضرورت گروه توپخانه قرارگاه نیز به درخواست آتش پاسخ می داد. در مواقعی که پاتک و فشار اصلی دشمن متوجه یک نقطه از خط پدافندی خودی می گردید به سرعت و سهولت امکان استفاده از یگان های توپخانه قرارگاه و یگان های همجوار وجود داشت.

سازمان طرح ریزی و هدایت توپخانه در عملیات کربلای ۵

قرارگاه خاتم الانبیاء (ص) سپاه پاسداران با فرماندهی برادر محسن رضایی، هدایت و کنترل عملیات کربلای ۵ را در منطقه شلمچه برعهده داشت.

توپخانه سپاه برای هدایت و کنترل آتش های پشتیبانی قرارگاه خاتم الانبیاء (ص) سپاه و قرارگاه های تاکتیکی توپخانه را به شرح زیر سازماندهی نمود:

۱) مرکز هماهنگی پشتیبانی آتش قرارگاه خاتم (م.ه.پ.آ.ق.خاتم) با مسئولیت شهید حسن شفیع زاده و جانشینی برادر یعقوب زهدی که مسئولیت هماهنگی و هدایت کلیه آتش های پشتیبانی عملیات کربلای ۵ را برعهده داشت. هماهنگی عملیات هوایی و هوانیروز و پدافند هوایی نیز در این مرکز انجام می گرفت.

سه گروه توپخانه ۱۵ خرداد و ۶۳ خاتم و ۶۱ محرم که

تعدادی از دکل های فوق الذکر در منطقه عملیاتی شلمچه موجود بود که مورد استفاده دیده بانی توپخانه قرار گرفت. البته به دلیل تراکم یگان های مانوری و هجوم عناصر اطلاعاتی و فرماندهان یگان های مانوری برای استفاده از این دکل ها برای امور شناسایی و توجیه، باعث شد که استفاده دیدبانان توپخانه با محدودیت و اشکال مواجه گردد.

همچنین دو تپه دیده بانی در منطقه احداث شده بود که مورد بهره برداری قرار گرفت. احداث تپه دیده بانی به دلیل حجم زیاد عملیات خاکی دارای محدودیت بود و نیاز به زمان زیادی داشت لذا در دستور کار برنامه توپخانه برای عملیات کربلای ۵ قرار نداشت.

تاکتیک و نحوه سازماندهی توپخانه

توپخانه سپاه تجارب گرانمایی از عملیات والفجر ۸ (۱۳۶۴) کسب نموده بود. سازماندهی توپخانه در عملیات فتح فاو به نحوی بود که استفاده آتش به شکل تمرکزی را ممکن می ساخت به خصوص

در منطقه البحار (مجاور اروند رود) که در برد یگان های آتش بیشتری قرار داشت هر بار دشمن به خط دفاعی یک لشکر پاتک می کرد آتش های توپخانه آن لشکر و دو لشکر همجوار و گروه عمل کلی توپخانه به میزان قریب ۷ الی ۱۰ گردان توپخانه در آن نقطه به طور متمرکز اجرای آتش می کرد و دشمن با تلفات سنگین مجبور به عقب نشینی می شد، لذا عراقی ها علیرغم انجام دهها پاتک در آن منطقه موفق به ایجاد کوچکترین رخنه ای در خط پدافندی خودی نگردیدند.

منطقه عملیاتی شلمچه (کربلای ۵) دارای عرض محدودی بود به طوری که هر کدام از لشکرهای عمل کننده در محدوده ای حدود ۲ کیلومتر آفند می کردند.

از جمله مشکلاتی که در

تأمین مهمات واحدهای

توپخانه وجود داشت کمبود

گلوله های فسفر سفید،

روشن کننده و دودانگیز بود

که تأثیر زیادی در هدایت

آتش ها بر جایی گذاشت

به ترتیب مسئولیت طرح ریزی آتش قرارگاه‌های کربلا و قدس و نجف را برعهده داشتند. در داخل شبکه ارتباطی هدایت و کنترل این مرکز قرار داشتند و برای هماهنگی و کنترل بیشتر شبکه‌های ارتباطی، هرکدام از مراکز تطبیق آتش قرارگاه‌ها با دو قرارگاه فرعی نیز در مرکز هماهنگی پشتیبانی آتش قرارگاه خاتم دایر بود.

(۲) گروه توپخانه ۱۵ خرداد با فرماندهی برادر سید محمد میر صفیان، مرکز تطبیق آتش

قرارگاه کربلا را تشکیل داد. این مرکز تطبیق آتش، عهده دار امور زیر بود:

(الف) طرح ریزی و هدایت یگان‌های آتش عمل کلی (۱۳۰ م.م و کاتیوشا) را که مستقیماً در اختیار داشت؛

(ب) هماهنگی آتش‌های پشتیبانی دو قرارگاه فرعی کربلا ۱ و کربلا ۲ و پاسخ به درخواست‌های آتش آنها به هنگام ضرورت؛ و

(ج) تأمین آتش پشتیبانی منطقه پدافندی آبادان که این مسئولیت را با دایر نمودن یک مرکز تطبیق فرعی در آبادان انجام می‌داد.

(۲/۱) مرکز تطبیق قرارگاه کربلا ۱ توسط توپخانه لشکر ۳۱ عاشورا به فرماندهی برادر احمد جهانسری تشکیل شد که شامل توپخانه لشکرهای ۳۱ عاشورا، ۱۹ فجر، ۱۰ سید الشهداء و تیپ ۴۸ فتح بود.

(۲/۲) مرکز تطبیق آتش قرارگاه کربلا ۲ توسط توپخانه لشکر ۲۵ کربلا با مسئولیت برادر بهزاد اتابکی تشکیل شد که شامل توپخانه لشکرهای ۲۵ کربلا، ۴۱ ثارا... (ع) و ۳۳ المهدی (عج) بود.

(۳) گروه توپخانه ۶۳ خاتم با فرماندهی شهید حبیب... کریمی، مرکز تطبیق آتش قرارگاه قدس را تشکیل داد که عهده دار امور زیر بود:

(الف) طرح ریزی و هدایت یگان‌های آتش عمل کلی (۱۳۰ م.م و کاتیوشا) را که مستقیماً در اختیار داشت؛ (ب) هماهنگی آتش‌های پشتیبانی در قرارگاه فرعی قدس ۱ و قدس ۲ و پاسخ به درخواست‌های آتش آنها به هنگام ضرورت؛ و

(ج) تأمین آتش‌های پشتیبانی منطقه پدافندی قرارگاه نصرت (منطقه خیبر) با دایر نمودن یک مرکز تطبیق آتش فرعی.

(۳/۱) مرکز تطبیق آتش قدس ۱ توسط توپخانه لشکر ۱۴ امام حسین (ع) با مسئولیت برادر سیدحبیب... اعتصامی، شامل توپخانه لشکرهای ۸ نجف اشرف و ۲۷ حضرت رسول (ص) و ۱۴ امام حسین (ع) تشکیل شد.

(۳/۲) مرکز تطبیق آتش قدس ۲ توسط توپخانه لشکر ۷ ولیعصر (عج) با مسئولیت برادر عبدالرضا هکوکی تشکیل شد که شامل توپخانه‌های لشکر ۷ ولیعصر (عج) و ۳۲ انصارالحسین و ۴۴ قمر بنی هاشم بود.

(۴) گروه توپخانه ۶۱ محرم با فرماندهی برادر زین العابدین احمدی، مرکز تطبیق آتش قرارگاه نجف را تشکیل داد که مسئولیت امور زیر را برعهده داشت:

(الف) طرح ریزی و هدایت آتش یگان‌های عمل کلی (۱۳۰ م.م و کاتیوشا) که مستقیماً در اختیار داشت. (ب) هماهنگی آتش‌های پشتیبانی قرارگاه‌های نجف

۲ و ۱ و پاسخنگوئی به درخواست های آتش به هنگام ضرورت؛

۴/۱) مرکز تطبیق آتش قرارگاه نجف ۱ توسط توپخانه لشکر ۱۷ علی ابن ابیطالب (ع) با مسئولیت برادر غلامحسین مصدقی تشکیل شد که شامل توپخانه های لشکرهای ۱۷ علی ابن ابیطالب (ع) و تیپ ۵۷ ابوالفضل (ع) و تیپ ۱۲ قائم و لشکر ۱۶ قدس بود.

۴/۲) مرکز تطبیق آتش نجف ۲ توسط توپخانه لشکر ۵ نصر با مسئولیت برادر قنبری تشکیل شد که شامل توپخانه لشکر ۵ نصر و تیپ ۲۱ امام رضا (ع) بود.

۵) توپخانه قرارگاه نوح که در مرحله دوم عملیات شرکت داشت. مسئولیت توپخانه قرارگاه نوح با غلامعلی سپهری بود. مسئولیت طرح ریزی و هدایت آتش های پشتیبانی قرارگاه نوح به عهده گروه توپخانه ۶۱ محرم بود و مسئولیت پشتیبانی آتش قرارگاه فوق به عهده این گروه بوده است که این پشتیبانی را با تحت اختیار گرفتن توپخانه های قرارگاه نوح انجام می داد. ضمناً مسئولیت تطبیق کمک مستقیم این قرارگاه به عهده لشکر ۱۷ بوده که غلامحسین مصدقی مسئولیت تطبیق آتش این قرارگاه را به عهده داشت و نظارت و طرح ریزی و هماهنگی بر آتش های قرارگاه نوح به عهده توپخانه لشکر ۱۷ بود.